

Joanna Nowak-Michalska

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

joanna.nowak@amu.edu.pl

Język niebinarny jako wyzwanie translatorskie na przykładzie polskiego tłumaczenia powieści Bernardine Evaristo pt. *Girl, Woman, Other*

1. Wstęp

W związku z dynamicznymi zmianami społeczno-kulturowymi oraz wzrostem świadomości i wrażliwości społecznej głos w tekstach kultury, publicystyce i produkcjach audiowizualnych odzyskują grupy osób wcześniej w języku niewidoczne, a określenia używane w stosunku do nich dawniej często przestają być uważane za neutralne i akceptowalne [Burridge 2006]. Na ich miejsce proponuje się nowe, np. *osoba z niepełnosprawnością* zamiast *osoba niepełnosprawna* czy używane wcześniej terminy *inwalida* i *kaleka* [por. Nowak-Michalska 2020: 564-567]. Coraz powszechniejsze staje się też stosowanie feminatywów, chociaż używanie form rodzaju żeńskiego utworzonych od rzeczowników, w przypadku których stosowano przez długie lata formy rodzaju męskiego, takich jak: *ministra*, *prezydentka*, *premierka*, nadal wywołuje burzliwe dyskusje. Coraz częściej promuje się używanie języka inkluzywnego, zwykle nie jest jednak oczywiste, jakie konkretne środki językowe należy zastosować. Wynikają z tego wyzwania zarówno dla autorów tekstów, jak i tłumaczy. Jednym z takich wyzwań dla

tłumaczy języka polskiego w ostatnich latach jest oddanie w przekładzie sposobu komunikacji osób niebinarnych, czyli nieidentyfikujących się z binarnym podziałem płci. Ze względu na to, że, jak pisze Adam Wolański [2023a], „jesteśmy nadal *in statu nascendi* [i w] uzusie konkuruje wiele obocznych wersji form neutralnych płciowo”, nie ma w tym przypadku jednoznacznej odpowiedzi na to, jakie formy należałoby zastosować w przekładzie. Tym bardziej że same osoby niebinarne wybierają różne rozwiązania, jak pokazują wyniki Niebinarnego Spisu Powszechnego z 2023 roku¹ (dalej: NSP) [Vos, Misiek 2023]. Celem niniejszego artykułu jest analiza rozwiązań, jakie w zakresie języka niebinarnego zastosowała Aga Zano w swoim przekładzie powieści Bernardine Evaristo pt. *Girl, Woman, Other*. Decyzje translatorskie rozpatrywać będziemy w kontekście założonego przez tłumaczkę celu, przedstawionego przez nią w posłowniu: dążenia do tego, by proponowane rozwiązania były „jak najbliższe żywej rzeczywistości naszych czasów” [Zano 2020: 494].

2. Płeć i rodzaj gramatyczny w przekładzie

Zachowanie neutralności pod względem rodzaju w polszczyźnie w przeciwieństwie do języka angielskiego nie jest zadaniem łatwym. W języku polskim każdy rzeczownik ma, przypisany na stałe, jeden z trzech rodzajów gramatycznych, a dla przymiotników, czasowników i liczebników (przede wszystkim porządkowych) rodzaj jest kategorią fleksyjną. Olgierd Wojtasiewicz kwestię rodzaju gramatycznego wymieniał jako jedno ze źródeł nieprzekładalności językowej, czyli wynikającej z różnic strukturalnych między językami [Wojtasiewicz 1957: 31-32]. Jak pisał Roman Jakobson [2009: 47]: „Nawet taka kategoria jak rodzaj gramatyczny, traktowana często wyłącznie jako kategoria formalna, odgrywa wielką rolę w mitologicznych zachowaniach społeczności mówiących”, wpływając na „sposoby personifikacji lub metaforycznej interpretacji rzeczowników nieożywionych” [*ibidem*: 48]. Często przywoływanym przykładem takich personifikacji jest *śmierć*, która w języku polskim lub rosyjskim jest rodzaju żeńskiego i uosabiana jest jako kobieta, natomiast w języku niemieckim *śmierć* – *der Tod* – jest rodzaju męskiego i uosabiana jest jako mężczyzna.

¹ NSP to ankieta badająca strategie językowe osób niebinarnych w Polsce, realizowana przez serwis *zaimki.pl* corocznie od 2021 roku. W 2023 roku wzięły w niej udział 3022 osoby, których średnia wieku wynosi 21,2 lat, [online] <https://zaimki.pl/blog/spis-2023>, 30 I 2024.

Może to stanowić problem w przekładzie literackim, zwłaszcza w przypadku tekstów poetyckich. Wyzwania związane z rodzajem pojawiają się, gdy tłumaczymy z języków nieposiadających tej kategorii gramatycznej oraz, co szczególnie istotne, w przypadku przekładu tekstów, w których celowo nie określa się płci postaci. Przykłady takich utworów literackich oraz rozwiązania, jakie zastosowali tłumacze opisuje Hejwowski [2015: 275-286]². Sporym wyzwaniem związanym z kategorią rodzaju, które stanowi przedmiot analizy w niniejszym artykule, jest oddanie w języku polskim niebinarności i stosowanie języka inkluzywnego. Poniżej omówimy krótko różnorodne środki językowe używane przez osoby niebinarne w Polsce, by następnie zanalizować rozwiązania zastosowane przez tłumaczkę.

3. Polszczyzna niebinarna

Obecnie w języku polskim stosuje się różnorodne strategie w celu neutralizacji binarnej opozycji płci. Zagadnienia związane z szeroko rozumianym językiem niebinarnym w polszczyźnie coraz częściej są przedmiotem refleksji językoznawców [por. Rzeczkowski 2012, Urbańczyk et al. 2014, Żmigrodzka 2016, Przytuła 2020, Kujawa 2021, Misiek 2020, 2021, 2022a, 2022b, 2023, Gębka-Wolak 2022, Walkowiak 2022, Lewaszkiewicz 2023]³. Warto też zwrócić uwagę na badania Karoliny Hansen i Katarzyny Żółtak [2022] poświęcone społecznemu postrzeganiu osób niebinarnych w związku z używanym przez nie językiem. Najpełniejszą listę istniejących i potencjalnych rozwiązań w zakresie *języka niebinarnego* zawiera strona internetowa *zaimki.pl*, która w założeniu ma być wszechstronnym „kompendium wiedzy o języku niebinarnym, neutralnym płciowo i inkluzywnym”. Serwis, prowadzony przez kolektyw Rada Języka Neutralnego⁴, zawiera także stale poszerzany „Korpus językowy niebinarnej polszczyzny”, w skład którego wchodzi przykłady użycia języka niebinarnego w tekstach kultury oraz baza polskich tekstów naukowych z dziedziny

² Zob. też Białas [2006].

³ Zob. też bazę danych „Trans lingwistyka w Polsce”, [online] <https://zaimki.pl/trans-lingwistyka>, 30 I 2024.

⁴ Osoby, które obecnie należą do kolektywu i tworzą treści w serwisie *zaimki.pl* oraz na facebookową stronę *Słownik Neutratywów Języka Polskiego*, są wymienione na stronie <https://zaimki.pl/kolektyw-rjn>. Serwis *zaimki.pl* został stworzony przez Andrzeja Prusinowskiego, a strona facebookowa przez Sybilla Grzybowskiego [Misiek 2021: przyp. 8].

translingwistyki. Istniejące i potencjalne strategie językowe opisane na stronie zaimki.pl zanalizowały z perspektywy językoznawczej Aleksandra Walkiewicz i Małgorzata Gębka-Wolak w dwuczęściowym artykule pt. „Językowe wykładniki niebinarności płciowej w polszczyźnie” [2022]. Pierwsza część stanowi wprowadzenie do problematyki i próbę systematyzacji środków wyrażania niebinarności w języku polskim [Walkiewicz 2022], a druga koncentruje się na omówieniu, jak proponowane innowacje wpisują się w system językowy, oraz omawia tendencje rozwojowe [Gębka-Wolak 2022]. Warto zauważyć, że w odpowiedzi na te publikacje w serwisie zaimki.pl ukazał się polemiczny z niektórymi zawartymi w nich treściami tekst pt. „Kilka uwag do artykułu Małgorzaty Gębki-Wolak i Aleksandry Walkiewicz nt. naszego serwisu” [Misiek 2022a]. Gębka-Wolak i Walkiewicz zwracają uwagę na mnogość środków językowych służących wyrażaniu doświadczenia niebinarności, które „obejmują całe spektrum propozycji, znajdujących się na skali od «całkowicie systemowych» do «całkowicie innowacyjnych»” [Walkiewicz 2022: 92]. Propozycje wpisujące się w istniejący system to na przykład stosowanie przez osoby niebinarne zaimków w rodzaju męskim lub żeńskim zgodnie z własnymi preferencjami (przez niektóre osoby stosowane są wymiennie) czy używanie środków językowych pozwalających tworzyć komunikaty, w których płeć danej osoby lub danych osób pozostaje nieujawniona: form bezosobowych i rzeczowników zbiorowych (*załoga*, *kadra*). Jak zauważa Walkiewicz [2022: 93-94], część propozycji, choć wykorzystuje jednostki i mechanizmy systemu, może wzbudzać kontrowersje pragmatyczne. Jest to na przykład użycie rodzaju neutralnego⁵ (nijakiego) w odniesieniu do dorosłych istot ludzkich, połączenie istniejących zaimków w nieużywane wcześniej kombinacje, na przykład *ono/jej* (rodzaj neutralny z formami żeńskimi zamiast męskich), czy używanie form liczby mnogiej w odniesieniu do pojedynczych osób na wzór angielskiego *they*. W ramach stosowania rodzaju neutralnego w odniesieniu do dorosłych osób postuluje się również używanie rzeczowników nienacechowanych pod względem płci, tzw. neutratywów, które tworzone są za pomocą „obecnych w normatywnej polszczyźnie końcówek neutralnych, takich jak «-rze», «-cze», «-o», czy zapożyczonych z łaciny «-um»”⁶ [por. Wolański 2023a]. Na stronie zaimki.pl

⁵ Ze względu na negatywne konotacje słowa *nijaki* na stronie zaimki.pl postuluje się używanie nazwy *rodzaj neutralny* [Vos 2021], taką nazwę preferują też osoby niebinarne (por. NSP) i takie nazewnictwo będziemy stosować w dalszej części artykułu.

⁶ Neutratywy, [online] <https://zaimki.pl/neutratywy>, 30 I 2024.

znaleźć można słownik neutratywów, określany przez twórców jako „słownik form potencjalnych”, zawierający możliwe neutratywy i tabele ich odmian⁷. Warto zauważyć, że w niektórych przypadkach w słowniku podany jest jeden neutratyw, a w innych kilka form alternatywnych, co ilustrują następujące przykłady:

rodzaj męski	rodzaj żeński	rodzaj neutralny
<i>partner</i>	<i>partnerka</i>	<i>partnerze</i>
<i>absolwent</i>	<i>absolwentka</i>	<i>absolwencie/absolwentko/ absolwentcze</i>

Niewątpliwie istnienie wielu wariantywnych form neutratywów, wybieranych przez użytkowników języka zgodnie z własnymi preferencjami, może stanowić utrudnienie w ich upowszechnieniu i budzić wątpliwości związane z ich odmianą. Jak pisze Gębka-Wolak [2022: 112-113], „[w]ariantywność wzorów deklinacyjnych i koniugacyjnych wykorzystujących w rozmaitych konfiguracjach zarówno standardowe, jak i innowacyjne morfemy gramatyczne powoduje wyraźny wzrost homonimii. [...] To zaś obniża sprawność komunikatywną tekstu, prowadzi do nieporozumień”.

Kolejne środki językowe wykorzystywane w komunikacji inkluzywnej, które tu omówimy, to tzw. osobatywy, czyli konstrukcje składające się z wyrazu *osoba* i przymiotnika lub imiesłowu przymiotnikowego, np. *osoba kandydująca*, *osoba nauczycielska*, *osoba partnerska*, *osoba studencka/studiująca* [Wolański 2023b]. Jak czytamy na stronie zaimki.pl: „Osobatywy [...] nie wskazują na płeć, są więc idealne do opisu grup czy też pojedynczych osób, których płci nie znamy”⁸. Jak zauważa Walkiewicz [2022: 94], „[r]zeczownika *osoba* używa się coraz częściej w konstrukcjach bez dookreślenia, por. *Drogie Osoby!*”. Choć w języku polskim tego typu konstrukcje stosuje się w niektórych sytuacjach od dawna, np. *osoba towarzysząca*, ich powszechniejsze używanie może budzić wątpliwości m.in. ze względu na ich długość.

Warto też wspomnieć o formach całkowicie innowacyjnych, jakimi są tzw. dukaizmy, inaczej formy postpłciowe, tworzone z wykorzystaniem końcówek -u, -um przy tworzeniu neutralnych zaimków, np. *onu*

⁷ *Ibidem*.

⁸ Osobatywy, [online] <https://zaimki.pl/osobatywy>, 30 I 2024.

(mianownik 3. osoby l. poj.), jenu (dopełniacz i biernik 3. osoby l. poj.) i form czasownikowych, np. robiłum. Formy te zostały wprowadzone przez Jacka Dukaję w powieści pt. *Perfekcyjna niedoskonałość*⁹ [Dukaj 2022; por. też Przytuła 2020; Kujawa 2021], ale na ich wzór tworzone są też postpłciowe rzeczowniki, tzw. dukatywy, np. astronautu, przyjaciółu¹⁰.

Inne rozwiązania zakładają modyfikację zapisu wyrazów. Są to tzw. iksatywy, w których element różnicujący formy męską i żeńską zastępowany jest przez x lub inny znak graficzny, np. onx, on*, on_¹¹. Rozwiązania takie są, rzecz jasna, ograniczone do pisanej odmiany języka.

Jak można łatwo zauważyć, opisane wyżej rozwiązania realizują postulat języka inkluzywnego w różny sposób: jedne zakładają tworzenie komunikatów, w których informacja o płci w ogóle się nie pojawia (np. osobatywy, używanie form bezosobowych), inne wprowadzają do języka specjalne formy dla osób niebinarnych (np. neutratywy, dukaizmy). Walikiewicz [2022: 90, 98] sądzi, że „te paradygmaty się nie uzupełniają, a często wykluczają”, twórcy serwisu zaimki.pl mają jednak zdanie odmienne. Według nich o użyciu tej czy innej formy przez daną osobę powinien decydować indywidualny wybór, natomiast w przypadku tworzenia wypowiedzi generycznych i dotyczących grup osób, których płci nie znamy, można stosować wymiennie różne strategie, w tym rodzaj męski i męskoosobowy w znaczeniu gatunkowym czy podwójne formy rzeczowników, np. „uczestniczki/uczestnicy”. Generyczne używanie rodzaju męskiego i męskoosobowego, charakterystyczne dla wielu języków posiadających rodzaj gramatyczny, bywa krytykowane jako androcentryczne [Karwatowska, Szpyra-Kozłowska 2005: 18-19]. Z kolei podwójne formy rzeczowników w rodzaju męskim i żeńskim, choć inkluzywne dla obu płci, mogą wykluczać osoby niebinarne. Zdaniem twórców serwisu zaimki.pl w tym przypadku najważniejsza jest jednak „sama intencja mówienia inkluzywnie, a nie wybór konkretnej formy jako tej najlepszej (każdej z nas też zdarza się z automatu powiedzieć po prostu «studenci», «uczestnicy» i nie ma w tym nic złego!” [Misiak 2022a].

Jednakże zwraca się też uwagę na to, iż mnogość istniejących rozwiązań i indywidualizacja wyborów językowych mogą stanowić przeszkodę w upowszechnianiu sposobów komunikacji inkluzywnej

⁹ Por. [online] <https://zaimki.pl/onu>, 30 I 2024.

¹⁰ Dukatywy, [online] <https://zaimki.pl/dukatywy>, 30 I 2024.

¹¹ Iksatywy, [online] <https://zaimki.pl/iksatywy>, 30 I 2024.

[por. Gębka-Wolak 2022: 114]. Pogląd ten podziela również Rada Języka Neutralnego, dlatego też w serwisie zaimki.pl „osobom niebinarnym, poszukującym sposobu na wyrażenie siebie i osobom tłumaczącym na język polski, np. angielskie singular *they*” rekomenduje się stosowanie rodzaju neutralnego [Vos 2021, por. też Misiek 2022a]. Wpływ na tę decyzję miały też wyniki NSP. Należy jednak pamiętać, że niebinarność nie jest kategorią jednorodną [por. Richards et al. 2016; Ziemińska 2018] i nie powinno się oczekiwać, że każda osoba niebinarna będzie używać tych samych form rodzajowych [Misiek 2023: 209, przyp. 9].

Tendencja, by rozpowszechniać w języku sposoby komunikacji inkluzywnej, będzie się zapewne utrzymywać. Wpływają na to z jednej strony potrzeby komunikacyjne, a z drugiej globalna tendencja do używania języka inkluzywnego. Język rozwija się dzięki swoim użytkownikom, którzy swobodnie korzystają z Internetu, mediów społecznościowych i coraz śmielej stosują nowe rozwiązania językowe, by zaspokoić potrzeby komunikacyjne. Jak zauważa Gębka-Wolak [2022: 114], „[i]nnowacje, które dla przedstawicieli starszych pokoleń użytkowników języka mogą być trudne do zaakceptowania, najmłodsza polszczyzna proponuje, aprobuje i rozpowszechnia”. Choć obecnie nie jesteśmy w stanie przesądzić, które z tych zróżnicowanych rozwiązań ustabilizuje się w języku, bazując na wiedzy o jego historii, można przypuszczać, że większe szanse na upowszechnienie mają te innowacje, które wykorzystują istniejące mechanizmy językowe, np. formy rodzaju neutralnego, użycie zaimków *on/ona* naprzemiennie lub wybiórczo [por. Walkiewicz 2022: 98; Gębka-Wolak 2022: 115]. Wskazują na to również wyniki NSP. Ponadto, zdaniem Gębki-Wolak, „środki te będą podlegały specjalizacji, czyli będą używane w określonych funkcjach lub stylach. Już dziś widzimy, że na przykład dukaizmy [...] raczej pozostaną środkami literackimi. Z kolei osobatywy stają się środkami odmiany oficjalnej, używanymi np. w dokumentach oficjalnych (regulaminach, umowach, zarządzeniach itp.)” [Gębka-Wolak, Walkiewicz 2022]. Do upowszechnienia pewnych rozwiązań przyczynią się niewątpliwie również tłumacze, którzy wobec konieczności oddania w polszczyźnie sposobu komunikacji osób niebinarnych będą podejmowali określone decyzje.

4. Powieść Evaristo jako wyzwanie translatorskie

Girl, Woman, Other to ósma powieść Evaristo, a pierwsza przetłumaczona na język polski. W 2019 roku autorka otrzymała za nią Nagrodę Bookera jako pierwsza czarnoskóra laureatka (współdzieliła ją z Margaret Atwood nagrodzoną za powieść *The Testaments*)¹². To nie jedyne wyróżnienie przyznane jej za tę książkę¹³. Jest to powieść wielopokoleniowa i wielogłosowa, w której losy 12 bohaterek, głównie czarnoskórych, splatają się w wielokulturowej Wielkiej Brytanii. Evaristo portretuje je, poruszając zagadnienia związane z mniejszościami, feminizmem, aktywizmem, poszukiwaniem korzeni i własnej tożsamości, również płciowej. „Prezentowane w książce przykłady dobrze ilustrują, jak usztywniające są czasem role, w które wciąż naturalnie się wpada. Czym jest feminizm i rasizm w zależności od pokolenia i kontekstu” [Żelazińska 2021]. Pisarka eksperymentuje z formą – nie używa wielkich liter i kropek, nowe akapity to czasami pojedyncze słowa, innym razem rozrastają się do kilku linijek.

Powieść Evaristo stanowi duże wyzwanie dla tłumacza na język polski z kilku powodów. Pisz o tym w dołączonym do przekładu posłowniu „O wierności. Od tłumaczki” Zano [2020: 491]: „Kiedy zaczynałam pracę nad *Dziewczyną, kobietą, inną*, z różnych stron słyszałam obawy, że jest to powieść pod wieloma względami nieprzekładalna”. Trudności wynikają m.in. z jej polifoniczności. Bohaterki posługują się różnymi językami – pojawia się w niej np. jamajski patois czy nigeryjski pidgin – i niestandardowymi odmianami języka. „Dobór słów i ich wymowa natychmiast zdradzają klasę społeczną, wiek, poglądy i, co istotne, nierzadko też pochodzenie postaci” [Zano 2020: 491]. Zdarza się, że sposób mówienia zdradza też stan emocjonalny bohaterek [ibidem: 492].

Innym wyzwaniem okazało się tłumaczenie słów, takich jak *sistah* czy *wimin/womyn/womxni*, które pojawiają się już w dedykacji. W tych przypadkach tłumaczka zdecydowała się na zachowanie w tekście słów oryginalnych. Jak uzasadnia, szczególnie próby oddania różnych wariantów słowa *women* skazane są w polszczyźnie na niepowodzenie. W języku angielskim tworzenie różnych wariantów tego słowa miało bowiem na celu przede wszystkim symboliczne usunięcie pierwiastka męskiego (*men*).

¹² Por. [online] <https://thebookerprizes.com/the-booker-library/prize-years/2019>, 30 I 2024.

¹³ Por. [online] <https://bevaristo.com/girl-woman-other/>, 30 I 2024.

Polskie słowo *kobieta* nie zawiera w sobie cząstki typu *mężczyzna*, dlatego „wszelkie słowotwórcze wysiłki miałyby się z celem” [*ibidem*: 493].

Kolejnym wyzwaniem było oddanie języka, jakim posługują się osoby LGBT+, a ze względu na właściwości polszczyzny szczególnie języka osób niebinarnych. Tłumaczka, dobierając lingwistyczne sposoby samookreślenia się osób nieheteronormatywnych, niebinarnych i queer, starała się jak najczęściej pytać o zdanie same osoby, których to bezpośrednio dotyczy, chcąc właśnie im oddać głos. Jak zauważa, nie są to rozwiązania uniwersalne, ale starała się, by były jak najbliższe „żywej rzeczywistości naszych czasów” [*ibidem*: 493-494]. Poniżej przyjrzymy się rozwiązaniom językowym zastosowanym przez tłumaczkę w przypadku określającej się jako osoba niebinarna Morgan, której poświęcony jest piąty rozdział powieści, zatytułowany „Megan/Morgan”.

5. Język niebinarny w przekładzie powieści

Analizując decyzje podjęte przez tłumaczkę przekładającą język niebinarny, przyjmujemy model krytyki opisowej, który wyróżnia Anna Bednarczyk, przeciwstawiając go modelowi krytyki oceniającej [1999: 200]. Pozwala nam to uniknąć konieczności formułowania sądów wartościujących.

„[P]o głębokiej analizie wszystkich dostępnych opcji [Megan] za najsensowniejszy uznała koncept uwolnienia się od płci” [Evaristo 2021: 350]. Zaczęła używać imienia Morgan i szukać środków językowych, które najlepiej wyrażałyby jej niebinarną tożsamość. W języku angielskim poszukiwania te ograniczają się właściwie do wyboru zaimków. Proces poszukiwania i testowania różnych rozwiązań w tym zakresie ilustruje następujący fragment powieści:

Tekst oryginalny	Tłumaczenie
“they discussed the best gender-neutral alternatives such as ae, e, ey, they, and tested each word to see if the words tripped off the tongue or tripped over it, ditto with the alternatives to his and her: hirs, aers, eirs, pers, their and xyrs Megan decided to try out <i>they</i> and <i>theirs</i>”	„wspólnie [z Bibi] szukały najlepszych neutralnych płciowo alternatyw, takich jak onu, ono, vono, ne, oni, ony, testowały każde słowo, żeby przekonać się, czy splywa z języka, czy może staje się potykaczem, tak samo robiły z alternatywami słów jego i jej: jejgo, jeno, jemu, jejo, nego, ich Megan postanowiła wypróbować formy ono, jego” [s. 353]

Evaristo zdecydowała, że po przetestowaniu różnych, nowatorskich form zaimkowych postać niebinarna w jej książce będzie posługiwała się zaimkiem *they*, który bywa używany w liczbie pojedynczej zamiast zaimków *he* i *she* wskazujących na płeć. Stosowanie zaimka *they* (oraz form *them* i *their*) w znaczeniu liczby pojedynczej jako zaimka neutralnego pod względem rodzaju stało się już standardem w środowisku osób niebinarnych [Hord 2020: 17] i jest odnotowane w słownikach języka angielskiego, np. *Oxford's Learner's Dictionary* czy *Longman Dictionary of Contemporary English*. Dla zilustrowania procesu językowych poszukiwań Megan również w polskim przekładzie zastosowano nowatorskie zaimki. Ostateczny wybór padł jednak na zaimki rodzaju neutralnego (*ono*, *jego*), a nie zaimek *oni*, będący dosłownym, słownikowym tłumaczeniem angielskiego *they*. Wydaje się, że rozwiązanie to jest bliższe duchowi oryginału z dwóch powodów. Po pierwsze, choć zaimki rodzaju neutralnego nie są tak rozpowszechnione w polszczyźnie jak zaimek *they* w znaczeniu liczby pojedynczej w języku angielskim, są one jednymi z najczęściej stosowanych przez osoby niebinarne (por. NSP). Po drugie, jak zaznaczyliśmy wyżej, choć w polszczyźnie niebinarnej stosuje się niekiedy zaimki w liczbie mnogiej w odniesieniu do pojedynczych osób na wzór angielskiego *they*, jest to rozwiązanie wybierane stosunkowo rzadko.

Rodzaj neutralny tłumacza stosuje konsekwentnie również w przypadku czasowników, np.: „Morgan uciekło, zapaliło skręconego papierosa” [s. 353], „Morgan wyluzowało” [s. 365], „jak przezwyćżyłam ciężkie dzieciństwo” [s. 359].

Warto zauważyć, że chociaż większość rzeczowników w języku angielskim nie jest nacechowana płciowo, pewna ograniczona liczbowo grupa leksemów ma odmienne formy dla rodzaju męskiego i żeńskiego, np. *actor* ‘aktor’, *actress* ‘aktorka’. Część rzeczowników nazywających zawody lub funkcje pełnione przez ludzi miała z kolei tradycyjnie formę zawierającą częśćkę *man*, np. *fireman* ‘strażak’, *spokesman* ‘rzecznik’. Z czasem wprowadzono odpowiadające tym formom feminatywy: *firewoman*, *spokeswoman* oraz formy neutralne z częśćką *person*: *fireperson*, *spokesperson*. Właśnie tę neutralną formę rzeczownika *spokesperson* stosuje w powieści Evaristo. Przekładając rzeczowniki opisujące Morgan, tłumaczka ponownie zdecydowała się na rodzaj neutralny i innowacyjne neutratywy. Formy neutralne rzeczowników wraz z przykładami użycia w tłumaczonym tekście przedstawia poniższa tabela.

Tekst oryginalny	Tłumaczenie
an ‘influencer’	influencerze „co najwyraźniej zrobiło z Morgan „Influencerze” [s. 358]
a true trans warrior	transwojownicze „ty jesteś prawdziwym transwojowniczem” [s. 359]
a spokesperson	rzecznice „nie jestem rzecznikiem” [s. 138]
a guest speaker a visitor	gościę „...aż promieniała, widząc, że niesprawdzone gościę daje sobie radę przed jej podopiecznymi” [s. 363] „...napompowały w gościę cappuccino” [s. 365]

Choć neutratywy pojawiają się od jakiegoś czasu w tekstach prasowych, literackich i produkcjach audiowizualnych, niewątpliwie nie są zjawiskiem powszechnym w codziennej komunikacji. Jednak, jak zauważa Gębka-Wolak [Gębka-Wolak, Walkiewicz 2022], tłumacze tekstów literackich z języka angielskiego stosują je w swoich przekładach, przyczyniając się do ich popularyzacji:

Neutratywy, w tym zaimki, są używane przede wszystkim w mediach społecznościowych, komunikatorach oraz na platformach streamingowych i w grach. Nie wydaje mi się natomiast, by mocno wychodziły poza ten obszar. Owszem, od czasu do czasu są notowane w prasie. Drugie ich źródło to literatura, w szczególności tłumaczenia z języka angielskiego. Można by pokusić się o następującą analogię: tak, jak w dawnych czasach drukarze przyczynili się do uproszczenia polskiej ortografii, tak dziś tłumacze przyczyniają się do upowszechnienia neutratywów. To dzięki literaturze formy te przekraczają granice odmiany środowiskowej i stają się znane szerszemu gronu odbiorców.

Warto w tym miejscu odwołać się do teorii polisystemów Itamara Evena-Zohara [1978: 198] i zauważyć, że literatura tłumaczona z języka angielskiego niewątpliwie zajmuje ważną pozycję w polisystemie współczesnej literatury polskiej. Właśnie za jej pośrednictwem w polskim polisystemie coraz częściej pojawiają się postacie niebinarne, co sprawia, że tłumacze stają przed koniecznością oddania w polszczyźnie ich sposobu komunikacji. Dlatego też istotny jest wpływ decyzji translatorskich na

upowszechnienie się pewnych rozwiązań w zakresie języka niebinarnego. Trudno zatem nie zgodzić się z opinią Gębki-Wolak, że właśnie literatura tłumaczona z języka angielskiego przyczynia się do upowszechnienia neutratywów w języku polskim.

Kolejnym rozwiązaniem w zakresie języka niebinarnego stosowanym przez tłumaczkę są osobatywy oraz rzeczownik *osoba* w konstrukcjach bez dookreślenia. Rzeczownik *osoba* w liczbie mnogiej pojawia się zwłaszcza we fragmentach, w których Morgan, pisząc w Internecie lub prowadząc pogadankę, kieruje swoje słowa do grupy nieznajomych ludzi:

Rzeczownik *osoba* w konstrukcjach bez dookreślenia

Tekst oryginalny	Tłumaczenie
„Book now or cry later, peepalls”	„Słuchajcie osoby, kupujcie bilety” [s. 360]
„I’ve got it made, peep!” ¹⁴	„jestem ustawione, drogie osoby” [s. 362]
a few students hovered around to listen in	„kilka osób zostało, żeby posłuchać” [s. 364]

Osobatywy

Tekst oryginalny	Tłumaczenie
the intersectional warriors	intersekcyjnalne osoby walczące [s. 360]
a non-binary activist „we had a non-binary activist at uni”	niebinarna osoba zajmująca się aktywizmem społecznym „odwiedziła nas na uczelni niebinarna osoba zajmująca się aktywizmem społecznym” [s. 48]

Osobatywy, jak zaznaczyliśmy wyżej, przydatne są szczególnie w sytuacjach, gdy zwracamy się do grupy osób, których płci nie znamy. Nie jest to jednak jedyne rozwiązanie stosowane przez tłumaczkę w przypadku rzeczowników w liczbie mnogiej odnoszących się do istot ludzkich. Przekładając leksem *students*, sięga po różne środki:

¹⁴ Peeps – w języku potocznym ludzie lub przyjaciele. Por. [online] <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/peeps>, 30 I 2024.

- rzeczownik *studenci* w użyciu generycznym: „czy studenci nie powinni być niechłujni i śmierdzący?” [s. 364],
- rzeczownik *studenci* w użyciu generycznym z podwojonymi zaimkami *każdy* i *każda*: „rzędy poważnych studentów, a każdy i każda z nich bardziej wykształcone od osoby, której przyszli posłuchać” [s. 362],
- neutralny rzeczownik *ludzie* z przymiotnikiem *młodzi*: „młodzi ludzie szybko dali się wciągnąć w jego historię” [s. 363],
- rzeczownik *osoby*: „kilka osób zostało, żeby posłuchać” [s. 364].

Jak można zauważyć, obok wyrazów neutralnych płciowo, takich jak *ludzie* i *osoby*, pojawia się tu również rzeczownik rodzaju męskoosobowego w liczbie mnogiej *studenci* w użyciu generycznym. Z jednej strony można by rozważać, czy używanie tej formy, choć rozpowszechnione w języku ogólnym, jest odpowiednie w kontekście języka inkluzywnego. Z drugiej strony, jak wspomnieliśmy, twórcy strony zaimki.pl dopuszczają wymienne stosowanie różnych form generycznych, w tym również rodzaju męskiego i męskoosobowego – zakładając, że najważniejsza jest intencja komunikowania się w sposób inkluzywny. Wydaje się, że decyzje tłumaczki są w tym przypadku zgodne ze sformułowanym przez nią celem – oddaniem dynamicznej i różnorodnej rzeczywistości językowej naszych czasów.

W odniesieniu do Morgan pojawia się w powieści również pisany kursywą iksatyw *Mx*: „fancy me bumping into *Mx* Morgan Malinga!” [s. 139]. Tłumaczka nie zdecydowała się na podobne rozwiązanie w języku polskim, być może dlatego, że określenie to pojawia się w dialogu, a iksatywy to formy trudne lub niemożliwe do wymówienia. Użyła w tym przypadku neutratywu *pano*, który zapisano drukiem rozstrzelonym: „kto by pomyślał, że wpadnę tu na *pano* Morgan Malingę!” [s. 366].

6. Podsumowanie

Jak zauważa Nord [2005: 17], „every translation is intended to achieve a particular communicative purpose in the target audience”. Zano, o czym już wspominaliśmy, przyjęty cel swojego tłumaczenia w zakresie języka niebinarnego określiła w dołączonym do powieści posłowniu. Wybierając językowe środki samookreślenia osób nieheteronormatywnych, niebinarnych i queer, starała się jak najczęściej konsultować swoje decyzje z osobami, których to bezpośrednio dotyczy [Zano 2020: 493]. Dążyła

do tego, by proponowane rozwiązania „były jak najbliższe żywej rzeczywistości naszych czasów” [*ibidem*: 494]. Na podstawie analizy stosowanych przez nią rozwiązań w zakresie języka używanego przez niebinarną osobę Morgan można stwierdzić, że udało jej się sprostać temu założeniu. W przekładzie używa różnorodnych środków językowych, co odzwierciedla w dużym stopniu różnicowanie wykładników niebinarności płci funkcjonujących obecnie w polszczyźnie. W przypadku wybranego przez Morgan zaimka *they*, który w języku angielskim jest najpowszechniej używanym neutralnym zaimkiem w znaczeniu liczby pojedynczej, tłumaczka nie zdecydowała się na tłumaczenie dosłowne, tj. jako *oni*, lecz na zaimki rodzaju neutralnego, który zastosowała też konsekwentnie w przypadku czasowników i rzeczowników, tworząc innowacyjne neustruktury. Zano sięgnęła zatem po rozwiązanie stosunkowo często wybierane przez osoby niebinarne (por. NSP) i rekomendowane przez serwis *zaimki.pl* [Vos 2021]. Decydując się na określone rozwiązania, dostosowywała je do sytuacji komunikacyjnej, np. w przypadku zwracania się przez Morgan do grupy osób zróżnicowanej pod względem płci używała osobatywów lub rzeczowników *osoby* bez dookreślenia. Posługując się terminologią zaproponowaną przez Nord [1997: 47], możemy stwierdzić, że jest to tłumaczenie instrumentalne (*instrumental translation*), które teoretyczka ta przeciwstawia tłumaczeniu dokumentującemu (*documentary translation*). Tłumaczenie dokumentujące jest zorientowane na tekst wyjściowy, a w powstającym w jego wyniku tekście docelowym dominuje funkcja metatekstowa. Przykładami tego rodzaju tłumaczeń mogą być tłumaczenia interlinearne, filologiczne, dosłowne lub egzotyzyujące [Nord 1997: 48]. Tłumaczenie instrumentalne, zorientowane na tekst docelowy, Nord [*ibidem*: 47] opisuje w następujący sposób: „[it] aims at producing in the target language an *instrument* for a new communicative interaction between the source-culture sender and a target-culture audience, using (certain aspects of) the source text as a model”. Tekst docelowy może, ale nie musi, pełnić te same funkcje co tekst oryginalny. Tłumaczka powieści Evaristo starała się stworzyć język inkluzywny, niebinarny, wykorzystując rozwiązania obecne we współczesnej polszczyźnie, a nie kopiując te zastosowane w oryginale. Przy czym z oczywistych względów zachowanie neutralności pod względem rodzaju i tworzenie form niebinarnych jest w przypadku języka polskiego znacznie trudniejsze niż w języku angielskim.

Jak prognozują Gębka-Wolak i Walkiewicz [2022], „[w]ydaje się niemal pewne, że w języku nastąpią trwałe zmiany uwzględniające potrzeby

osób niebinarnych”. Ze względu na ważną pozycję, jaką zajmuje w polsystemie współczesnej literatury polskiej literatura tłumaczona z języka angielskiego, do upowszechnienia pewnych rozwiązań przyczynią się niewątpliwie również tłumacze literaccy. Być może, jak wskazuje Gębka-Wolak [eadem: 2022], przyczynią się oni do popularyzacji neutratywów. Choć możemy ostrożnie prognozować, że utrwala i upowszechnia się w języku raczej te formy, które już w nim istnieją, ewentualnie z rozszerzonym uzusem, jak ma to miejsce w przypadku rodzaju neutralnego, nie jesteśmy rzecz jasna w stanie przewidzieć, jak rozwinie się język. W związku z tym w przyszłości być może niektóre z rozwiązań zastosowanych przez tłumaczkę okażą się nieaktualne. Niemniej jednak przekład ten będzie ilustrować językową rzeczywistość naszych czasów poszukującą rozwiązań i testującą różne strategie w zakresie języka niebinarnego.

Bibliografia

Teksty źródłowe

Evaristo, B. (2021), *Dziewczyna, kobieta, inna* (tłum. Aga Zano), Wydawnictwo Poznańskie, Poznań.

Evaristo, B. (2020), *Girl, Woman, Other*, Penguin Books, ebook.

Literatura przedmiotu

Białas, Z. (2006), „Pułapki płciologocentryzmu: esej o przekładaniu *Written on the body* Jeanette Winterson na język polski przepleciony kilkoma dygresjami na tematy Shakespeare’a”, [w:] Piotr Fast, red. *Płeć w przekładzie*, Wydawnictwo Śląsk, Katowice-Warszawa-Częstochowa, *Studia o Przekładzie*, 22.

Bednarczyk, A. (1999), *Wybory translatorskie. Modyfikacje tekstu literackiego w przekładzie i kontekst asocjacyjny*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, *Rozumienie, Interpretacja, Przekład*, 1.

Burridge, K. (2006), „Taboo, Euphemism, and Political Correctness”, [w:] Keith Brown, red. *Encyclopedia of Language and Linguistics*, Elsevier Ltd, Boston, <https://doi.org/10.1016/B0-08-044854-2/01092-0>.

Cambridge Dictionary, <https://dictionary.cambridge.org>.

Dukaj, J. (2022), „Odmiany postpłciowe w «Perfekcyjnej niedoskonałości»”, [online] <https://dukaj.wydawnictwoliterackie.pl/odmiany-postpłciowe-w-perfekcyjnej-niedoskonosci/>, 30 I 2024.

- Even-Zohar, I. (1978/2009), „Miejsce literatury tłumaczonej w polisystemie literackim” (tłum. Magda Heydel), [w:] Piotr Bukowski, Magda Heydel, red. *Współczesne teorie przekładu*, Wydawnictwo Znak, Kraków.
- Gębka-Wolak, M. (2022), „Językowe wykładniki niebinarności płciowej w polszczyźnie. Część 2: Innowacje a system i tendencje rozwojowe”, *Prace Językoznawcze*. 24(1): 101-116, <https://doi.org/10.31648/pj.7602>.
- Gębka-Wolak, M., Walkiewicz, A. (2022), „U progu językowej rewolucji” – rozmowa, Portal Informacyjny Uniwersytetu im. Mikołaja Kopernika w Toruniu, [online] <https://portal.umk.pl/pl/article/u-progu-jezykowej-rewolucji>, 30 I 2024.
- Hansen, K., Żółtak, K. (2022), „Social Perception of Non-Binary Individuals”, *Archives of Sexual Behavior*. 51(4): 2027-2035, <https://doi.org/10.1007/s10508-021-02234-y>.
- Hejrowski, K. (2015), *Iluzja przekładu. Przekładoznawstwo w ujęciu konstruktywnym*, Wydawnictwo „Śląsk”, Katowice, *Studia o Przekładzie*, 41.
- Hord, Levi C.R. (2016), „Bucking the Linguistic Binary: Gender Neutral Language in English, Swedish, French, and German”, *Western Papers in Linguistics / Cahiers linguistiques de Western*. 3(1), Article 4, [online] https://ojs.lib.uwo.ca/index.php/wpl_cdw/article/view/966/456, 30 I 2024.
- Jakobson, R. (1959/2009), „O językoznawczych aspektach przekładu” (tłum. Lucylla Pszczołowska), [w:] Piotr Bukowski, Magda Heydel, red. *Współczesne teorie przekładu*, Wydawnictwo Znak, Kraków.
- Karwowska, M., Szpyra-Kozłowska, J. (2005), *Lingwistyka płci. Ona i on w języku polskim*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin.
- Kujawa, E. (2021), „«Postpłciowe deklinacje» – nowe formy gramatyczne w poezji Jacka Dukaja «Perfekcyjna niedoskonałość»”, [w:] Tomasz Korpysz, Anna Kozłowska, red. *Język pisarzy: problemy gramatyki*, Wydawnictwo Naukowe UKSW, Warszawa, *Bielańskie Prace Językoznawcze*, 13.
- Lewaszewicz, T. (2023), „Formy czasu przeszłego rodzaju nijakiego w 1. i 2. osobie liczby pojedynczej typu *widziałom, widziałoś* w językach słowiańskich”, *Rocznik Sławistyczny*. 72: 117-143, <https://doi.org/10.24425/rslaw.2023.147259>.
- Longman Dictionary of Contemporary English Online*, <https://www.ldoceonline.com>.
- Misiek, S. (2020), „Misgendered in Translation? Genderqueerness in Polish Translations of English-language Television Series”, *Anglica. An International Journal of English Studies*. 29(2): 165-185, <https://doi.org/10.7311/0860-5734.29.2.09>.

- Misieć, S. (2021), „Niebinarność płciowa w języku polskim. Badanie pilotażowe”, *Etnolingwistyka. Problemy języka i kultury*. 33: 287-303, <https://dx.doi.org/10.17951/et.2021.33.287>.
- Misieć, S. (2022a), „Kilka uwag do artykułu Małgorzaty Gębki-Wolak i Aleksandry Walkiewicz nt. naszego serwisu”, *Zaimki.pl*, 3.09.2022, [online] <https://zaimki.pl/blog/walkiewicz-g%C4%99bka-wolak>, 30 I 2024.
- Misieć, S. (2022b), „Niestandardowe formy rodzajowe w wybranych polskich tekstach literackich”, [w:] Agnieszka Buk, Piotr Maziarz i Debora Onik-Maziarz, red. *New Vistas in Language Studies – Young Scholars' Perspective*, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów.
- Misieć, S. (2023), „Czy potrzebna jest *trans lingwistyka*?”, *Etnolingwistyka. Problemy języka i kultury*. 35: 205-219, <https://dx.doi.org/10.17951/et.2023.35.205>.
- Nowak-Michalska, J. (2020), „The Dynamics of Euphemisation in Legal Language: An Analysis of Legal Terms Referring to People with Disabilities Used in Poland and Spain”, *International Journal for the Semiotics of Law – Revue internationale de Sémiotique juridique*. 33: 559-580, <https://doi.org/10.1007/s11196-020-09699-5>.
- Nord, Ch. (1997), *Translating as a Purposeful Activity: Functionalist Approaches Explained*, St. Jerome Publishing, Manchester (UK), Kinderhook (NY, USA).
- Nord, Ch. (2005), „Translating as a Purposeful Activity. A Prospective Approach”, *TradTerm*. 11: 15-28, <https://doi.org/10.11606/issn.2317-9511.tradterm.2005.49673>.
- Oxford's Learners Dictionary*, <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com>.
- Przytuła, P. (2020), „Poza granice języka – innowacje językowe w prozie Jacka Dukaja (rodzaje i funkcje)”, *Prace Językoznawcze*. 22(2): 191-204, <https://doi.org/10.31648/pj.5252>.
- Richards, Ch., Bouman, W.P., Seal, L., Barker, M.J., Nieder, T.O., T'Sjoen, G. (2016), „Non-binary or Genderqueer Genders”, *International Review of Psychiatry*. 28(1): 95-102, <https://doi.org/10.3109/09540261.2015.1106446>.
- Rzeczkowski, M. (2012), „Poza rodzajami męskim i żeńskim – trzecie płcie a język polski”, [w:] Mariusz Kraska, Anna Gumowska, Joanna Wróbel, red. *Między nieobecnością a nadmiarem. O niedopowiedzeniu i nienasyceńiu we współczesnej kulturze*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk.
- Urbańczyk, A., Okroy, E., Okroy, E. (2014), „Badanie potrzeb osób transpłciowych/transgenderowych/trzeciopłciowych związanych z językiem używanym podczas warsztatów i innych sytuacji edukacyjnych”, [w:] Anna

- M. Kłonkowska, Katarzyna Bojarska, red. *Psychospołeczne, prawne i medyczne aspekty transpłciowości*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk.
- Walkiewicz, A. (2022), „Językowe wykładniki niebinarności płciowej w polszczyźnie. Część 1: Wprowadzenie do tematyki i próba systematyzacji”, *Prace Językoznawcze*. 24(1): 85-100, <https://doi.org/10.31648/pj.7599>.
- Vos, A. (2021), „Manifest Niebinarnej Polszczyzny”, zaimki.pl, 20.04.2021, [online] <https://zaimki.pl/manifest>, 30 I 2024.
- Vos A., Misiek S. (2021), „Niebinarny Spis Powszechny 2023 – wnioski”, zaimki.pl, 12.04.2023, [online] <https://zaimki.pl/blog/spis-2023>, 30 I 2024.
- Wojtasiewicz, O. (2005), *Wstęp do teorii tłumaczenia*, wyd. 4, Wydawnictwo TEPIŚ, Warszawa.
- Wolański, A. (2023a), „Neutratywy”, *Poradnia Językowa PWN*, 12.11.2023, [online] <https://sjp.pwn.pl/poradnia/haslo/Neutratywy;23008.html>, 30 I 2024.
- Wolański, A. (2023b), „O tzw. osobatywach”, *Poradnia Językowa PWN*, 30.12.2023, [online] <https://sjp.pwn.pl/poradnia/haslo/O-tzw-osobatywach;23145.html>, 30 I 2024.
- Zano, A. (2020), „O wierności. Od tłumaczki”, [w:] Bernardine Evaristo, *Dziewczyna, kobieta, inna*, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań.
- Ziemińska, R. (2018), *Niebinarne i wielowarstwowe pojęcie płci: próba inkluzyj danych o osobach interpłciowych i niebinarnych*, Wydawnictwo PWN, Warszawa.
- Żelazińska, A. (2021), „Kozackie kobiety. Recenzja książki: Bernardine Evaristo, «Dziewczyna, kobieta, inna»”, *Polityka*. 18(3310), z dnia 26.04.2021.
- Żmigrodzka, B. (2016), „Nowe zastosowania form czasownikowych 1. i 2. os. lp. rodzaju nijakiego czasu przeszłego we współczesnych tekstach”, *Język Polski*. 2: 51-72. <https://doi.org/10.31286/JP.96.2.6>.

STRESZCZENIE

Jednym z większych wyzwań dla tłumaczy języka polskiego w ostatnich latach jest oddanie w języku polskim niebinarności. Obecnie w języku polskim stosuje się różnorodne strategie w celu neutralizacji binarnej opozycji płci wykorzystujące środki wpisujące się w istniejący system językowy lub całkowicie innowacyjne. Część z nich zakłada tworzenie komunikatów, w których informacja o płci w ogóle się nie pojawia (np. osobatywy – *osoba studiująca*, używanie form bezosobowych), inne wprowadzają do języka specjalne formy dla osób niebinarnych (np. neutralne rzeczowniki – neutratywy). Celem niniejszego artykułu jest analiza rozwiązań,

jakie w zakresie języka niebinarnego zastosowała Aga Zano w swoim przekładzie powieści Bernardine Evaristo pt. *Girl, Woman, Other*. Przeprowadzone badanie wykazało, że tłumaczka stosuje różnorodne językowe wykładniki niebinarności, co, zgodnie z założonym przez nią celem, jest bliskie językowej rzeczywistości naszych czasów. W przypadku zaimków i czasowników odnoszących się do niebinarnej postaci Morgan tłumaczka stosuje rodzaj neutralny, którego używa także w przypadku określających ją rzeczowników, tworząc innowacyjne neutratywy.

SŁOWA KLUCZOWE: przekład literacki, niebinarność w języku, język a płeć, język inkluzywny, Bernardine Evaristo

ABSTRACT

Non-binary Language as a Translation Challenge. The Case of the Polish Translation of Bernardine Evaristo's Novel *Girl, Woman, Other*
Translating non-binary language has been one of the major challenges for Polish translators in recent years. At present, various strategies are employed to neutralise the binary gender opposition in Polish. Some of them fit into the existing linguistic system, while others are completely innovative. The solutions range from using gender-neutral expressions (e.g. constructions involving the noun *osoba* 'a person' modified by an adjective or participle or the use of impersonal forms) to coining special forms for non-binary persons (e.g. nouns of neuter gender). The aim of this article is to analyse the non-binary language solutions adopted by Aga Zano in her translation of Bernardine Evaristo's novel *Girl, Woman, Other*. The study shows that the translator employs a number of linguistic markers of non-binariness, which, in line with her aim, reflects the linguistic reality of our time. In the case of pronouns and verbs referring to the non-binary character of Morgan, the translator uses the neuter gender. She also creates innovative neutral forms of nouns that describe this person.

KEYWORDS: literary translation, non-binary language, language and gender, inclusive language, Bernardine Evaristo